

FOSTER CARE AS A PROFESSION - EXPERIENCES IN THE REPUBLIC OF CROATIA AND BOSNIA AND HERZEGOVINA

UDOMITELJSTVO KAO ZANIMANJE – ISKUSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI

MEZAK MATIJEVIC, Mirela & CAUSEVIC, Mirza

Abstract: Countries have been experiencing a high proportion of the elderly in the total population over the last few decades. Due to the prominent demographic trend, the state had to resort to various forms of non-institutional care for the elderly. This paper examines one form of non-institutional care for the elderly - foster care. The aim of the paper is to present the advantages and disadvantages of new legal changes and to compare the legal regulation of the same institute in neighboring Bosnia and Herzegovina.

Key words: foster care, non-institutional care, demographic trend

Sažetak: Države se u zadnjih nekoliko desetljeća susreću s velikim udjelom starijeg stanovništva u ukupnoj populaciji. Zbog istaknutog demografskog trenda država je morala posegnuti za raznim oblicima izvaninstitucionalne skrbi za starije osobe. U radu je proučavan jedan od oblika izvaninstitucionalne skrbi za starije osobe – udomiteljstvo. Cilj rada je predočiti prednosti i nedostatke novih zakonskih izmjena te komparirati pravno uređenje istog instituta u susjednoj Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: udomiteljstvo, izvaninstitucionalna skrb, demografski trend

Author's data: Mirela, Mezak Matijević, prof.v.š., Veleučilište u Požegi, Vukovarska 17, Požega, mmezakmatijevic@vup.hr; Čaućević, Mirza, doc.dr.sc., Sveučilište "Vitez" u Travniku, Školska 23, Travnik, mirza86causevic@hotmail.com

1. Uvod

Socijalna skrb i zaštita marginalnih sfera društva bitan je segment državne politike. Međutim, socijalna skrb u velikoj mjeri postaje dio privatnog sektora. Brojni su razlozi tome (povećanje broja korisnika, način provođenja nacionalne politike, brojne migracije društva, itd). Cilj rada je predočiti potrebu društva za novim oblicima socijalne skrbi. Trend društva trenutno je deinstitucionalizacija sustava socijalne skrbi koja je bitna ne samo po činu smještaja, već i daljnjom integracijom korisnika u društvo. Smatra se kako se takvim načinom smještaja omogućuje bolja integracija u društvenu zajednicu. Dakle, svrha rada je proučiti jedan instrument deinstitucionalizacije socijalne skrbi – udomiteljstvo. Nedavno je izmijenjen institut udomiteljstva u Republici Hrvatskoj definirajući ga, uz do sada postojeći tradicionalan oblik, kao i zanimanje. Upravo udomiteljstvo kao zanimanje predmet je proučavanja rada, a kao komparativni dio obrađeni su pravni propisi Bosne i Hercegovine. Doprinos rada je istražiti u kojoj mjeri je normativni propis zadovoljio elementarnu funkciju – deinstitucionalizaciju.

2. Značaj socijalne zaštite u Republici Hrvatskoj

“Socijalna prava definiraju pravo građana na solidarnost te na korištenje civilizacijskih tekovina (materijalnih i duhovnih) društva kojemu pripadaju.” [3, str. 3.] Činjenica je kako se socijalna politika razlikuje od države do države. Međutim, utjecaj globalizacijskih procesa na društvo utjecao je na stvaranje nadnacionalnih programa i mjera. Trenuti trend (ili možda bolje se izraziti potreba) jest privatizacija socijalne politike. Veliki utjecaj na navedene okolnosti čine promjene u strukturi stanovništva. Dakle, starenje stanovništva i brojne migracije utječu na promjenu državne politike. Potreba društva zahtijeva promjenu provođenja politike socijalne skrbi.

Prema matičnom zakonu u Republici Hrvatskoj, Zakonu o socijalnoj skrbi [7] socijalna skrb je djelatnost od posebnog državnog interesa čija je svrha pružiti pomoć socijalno ugroženim osobama ili usobama koje žive u nesređenim obiteljskim okruženjima. Djelatnost socijalne skrbi mogu pružiti sljedeći organizacijski oblici: ustanove socijalne skrbi, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, udruge, vjerske zajednice te druge fizičke i pravne osobe. Načela na kojima se temelji socijalna skrb jesu: načelo supsidijarnosti, načelo socijalne pravičnosti, načelo slobode izbora, načelo dostupnosti, načelo individualizacije, načelo uključenosti korisnika u zajednicu, načelo pravodobnosti, načelo poštivanja ljudskih prava i integriteta korisnika, načelo zabrane diskriminacije, načelo informiranosti o pravima i uslugama, načelo sudjelovanja u donošenju odluka, načelo tajnosti i zaštite podataka, načelo poštivanja privatnosti te načelo podnošenja pritužbe. [7]

Prema podacima Statističkog ljetopisa iz 2018. godine potreba za pojedinim pravima je, u pravilu, na istoj osnovi. Naime, oblici državne pomoći su raznoliki: osobna invalidnina, doplatak za pomoć i njegu, pomoć u kući, smještaj djece i mladeži u udomiteljsku obitelj, smještaj starijih i odraslih osoba, itd. Potreba pojedinih prava je

na razini kontinuiteta. Npr. smještaj odraslih i starijih osoba u udomiteljsku obitelj je u blagom porastu od 2014. godine. Godine 2014. bilo je 3978 korisnika, 2015. 4323, iduće godine 4459, a 2017. 4412 korisnika. Također, izdvojena financijska sredstva su na razini kontinuiteta. Godine 2014. izdvajanje za potrebnu socijalne zaštite bilo je 74 074,4 milijuna kuna, a 2017. godine 76 368, 4 milijuna kuna. Evidentno je kako se broj korisnika blago povećao u razdoblju od 2014. do 2017. godine, a isto tako i financijski iznos.

Sukladno stajalištu Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku na području Republike Hrvatske postoji neujednačena rasprostranjenost udomiteljstva. Na području Grada Zagreba, Zagrebačke, Osječko-baranjske, Varaždinske i Koprivničko-križevačke županije najveći je broj udomitelja. Također, nepovoljna je dobna i obrazovna struktura udomitelja. Više od polovine udomitelja je iznad 55 godina, a 29% udomitelja ima završeno osnovnoškolsko obrazovanje ili nezavršenu osnovnu školu). Godine 2017. u udomiteljske obitelji bilo je smješteno ukupno 6728 korisnika.

Postavlja se pitanje potrebe uvođenja novih oblika provođenja socijalne zaštite. Međutim, promjenom provođenja politike socijalne zaštite na nadnacionalnoj razini dolazi i do promjene u Republici Hrvatskoj. Trend je deinstitucionalizacija socijalne skrbi te temeljem navedne politike država poduzima brojne mjere kojima potiče sustav socijalne zaštite u privatnom sektoru. Između ostalog, donošenjem Zakona o udomiteljstvu postoje tri vrste udomiteljstva: tradicionalno, udomiteljstvo kao zanimanje te srodničko udomiteljstvo. Udomiteljstvo kao zanimanje obavlja se kao standardno te specijalizirano udomiteljstvo za djecu. Kako je tema rada udomiteljstvo kao zanimanje, predmet proučavanja zakonskog teksta ograničit će se samo na udomiteljstvo kao zanimanje. Standardno udomiteljstvo kao zanimanje može obavljati tradicionalni udomitelj koji nije u radnom odnosu te ne obavlja bilo koju drugu samostalnu registriranu djelatnost. Prije toga, standardni udomitelj morao se baviti tradicionalnim udomiteljstvom najmanje šest mjeseci te u smještaju mora imati najmanje troje djece ili četvero odraslih korisnika. Posljednja dva uvjeta standardnog udomitelja jesu da ima prebivalište na području jedinice regionalne samouprave, odnosno Grada Zagreba te je izabran kao udomitelj od Povjerenstva za izbor udomitelja. Posebni uvjeti specijaliziranog udomiteljstva za djecu kao zanimanje jesu: propisan stupanj edukacije (mora imati najmanje završen preddiplomski ili diplomski sveučilišni ili stručni studij iz područja socijalnog rada psihologije, edukacijske rehabilitacije, socijalne pedagogije, logopedije, radne terapije, fizioterapije i sestinstva), mora imati najmanje tri godine radnog staža u radu s djecom i mlađim punoljetnim osobama, imati posebna znanja i vještine u skladu s individualnim potrebama djeteta te je, također, izabran od Povjerenstva za izbor udomitelja. [11]

3. Iskustva u Bosni i Hercegovini

Kako je Bosna i Hercegovina specifična u svojem pravnom uređenju kao država, tako je i područje socijalne zaštite razdijeljeno sukladno tomu.

Prema Zakonu o socijanoj zaštiti Brčko Distrikta u članku 50. predviđen je oblik udomiteljstva, odnosno smještaj u drugu ustanovu ili obitelj. Pravo na smještaj u drugu ustanovu ili obitelj imaju članovi društvene zajednice koji se ne mogu samostalno skrbiti za vlastiti život (npr. zanemareno i zapušteno dijete, starija osoba koja zbog nepovoljnih stambenih, zdravstvenih ili obiteljskih razloga ne može sama živjeti u vlastitom domu, itd.). Odnos između institucije i udomitelja (hranitelja) uređuje se ugovorom. Važno je napomenuti da je nositelj socijalne zaštite Vlada Brčko Distrikta BiH. Kao zanimanje, Zakon o socijalnoj zaštiti predviđa samo poslove savjetovališta i poslove pružanja pomoći i njege.[8]

U Federaciji Bosne i Hercegovine pravni propis kojim se uređuje sustav socijalne zaštite je Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice s djecom. U Federaciji pravo na smještaj u drugu obitelj imaju djeca i odrasli ljudi koji nisu sposobni samostalno brinuti se vlastitim potrebama, a, također, ne mogu egzistirati niti u krugu vlastite obitelji ili na neki drugi način. Centar za socijalnu skrb odlučuje o smještaju u drugu obitelj. Prema Zakonu o hraniteljstvu predviđeni su sljedeći oblici udomiteljstva: tradicionalno, specijalizirano, hitno i privremeno. [6, 5]

Republika Srpska je područje socijalne zaštite uredila Zakonom o socijalnoj zaštiti. Svi klasični elementi pravnih propisa koji uređuju socijalnu zaštitu sadržani su i u Zakonu Republike Srpske. Pravo na smještaj imaju osobe koje nisu sposobne samostalno se brinuti o egzistencijalnim potrebama. Broj korisnika ograničen je na troje djece ili troje odraslih korisnika, odnosno dvoje djece s posebnim potrebama. Ukupan broj djece, zajedno s djecom udomiteljske obitelji, ne može biti veći od pet. Odnosi između korisnika i udomitelja uređuju se ugovorom. Profesionalno bavljanje socijalnom zaštitom omogućeno je u području savjetovališta i posebnih socijalnih usluga. [10]

Županija Posavska, također, definira područje socijalne skrbi Zakonom o socijalnoj zaštiti. U Zakonu razlikuju se oblici ovisno o vremenskom kapacitetu smještaja pa tako postoje: stalan, tjedni, privremeni, cjelodnevni i poludnevni smještaj.[9]

4. Zaključak

Temeljem proučenih pravnih propisa može se zaključiti kako je u Republici Hrvatskoj započeo proces deinstitutionalizacije. Postoje razne vrste udomiteljstava, a posebno je važno naglasiti uvođenje udomiteljstva kao zanimanje. Udomiteljstvo kao zanimanje može biti standardno i specijalizirano za djecu. Uvođenjem udomiteljstva kao zanimanja cilj je bio smanjiti nedostatke - neravnomjerna rasprostranjenost udomiteljstva te nedovoljna educiranost udomitelja. Upravo se specijaliziranim udomiteljstvom za djecu pokušao ispraviti jedan nedostatak udomiteljstva u Republici Hrvatskoj – needuciranost udomitelja.

U Bosni i Hercegovini još uvijek nije zaživjelo udomiteljstvo kao zanimanje. Pojedini oblici profesionalizacije vidljivi su u npr. Republici Srpskoj gdje je profesionalno bavljenje omogućeno u području savjetovašta i pružanja pojedinih socijalnih usluga.

Autori smatraju kako je zakonodavac predložio kvalitetne mjere kako bi smanjio nedostatke tijekom realizacije instituta udomiteljstva. Naime, jedan element mogao se proširiti i na preostale oblike udomiteljstva, a tiče se educiranosti udomitelja. Dakle, preporuka je uvesti i za preostale oblike udomiteljstva ovisnost visine naknade o stupnju educiranosti. Stupnjem educiranosti uvjetovala bi se visina naknade. Navedenom mjerom privuklo bi se mlađe i educiranije stanovništvo u svim vrstama udomiteljstva. Mladi ljudi ne odlučuju se za udomiteljstvo kao zanimanja jer je vrlo zahtjevno, stoga navedena mjera bila bi sredstvo eliminiranja navedenog nedostatka u sustavu udomiteljstva (već spomenuta dobna granica je poražavajuća – više od polovine udomitelja je iznad 55 godina).

5. Literatura

- [1] Državni zavod za statistiku (2019), *Socijalna zaštita u Republici Hrvatskoj u 2017.*, broj/ number: 10.1.5.; dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/10-01-05_01_2019.htm, datum pristupa: 24.4.2020.
- [2] Jurčević, Ž. (2005), *Socijalna skrb u Hrvatskoj od 2000. do 2004. Analiza pokazatelja stanja i razvoja*, Rev. soc. polit., god. 12, br. 3-4, str. 345-375, Zagreb
- [3] Puljiz, V. (2003), *Socijalna prava i socijalni razvoj Republike Hrvatske*, Rev. soc. polit., god. 11, br. 1, str. 3-20, Zagreb
- [4] Statistički ljetopis; dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf, 27.4.2020.
- [5] Zakon o hraniteljstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine, Sl. Novine FBiH 19/17
- [6] Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, Sl.novine FBiH, br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16
- [7] Zakon o socijalnoj skrbi, Narodne novine 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19
- [8] Zakon o socijalnoj zaštiti Brčko Distrikta, Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, broj 1/03, 2/08, 4/04, 19/07, 21/18, 32/19
- [9] Zakon o socijalnoj zaštiti, Narodne novine Županije Posavske 5/04, 7/09
- [10] Zakon o socijalnoj zaštiti, Sl. glasnik RS, br. 37/2012, 90/2016, 94/2019 i 42/2020 - dr. uredba)
- [11] Zakon o udomiteljstvu, Narodne novine 115/18
- [12] Web izvor: <https://mdomsp.gov.hr/udomiteljstvo-8879/zakonodavni-okvir-10307/10307>, datum pristupa: 30.4.2020.

Photo 047. Bundeva / Pumpkin